

РОЛЬ І МІСЦЕ ОПК УКРАЇНИ ПРИ ВДОСКОНАЛЕННІ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Стаття присвячена визначенню ролі та місця ОПК України у реформуванні економічної та інноваційно-технологічної безпеки та формуванню державної технічної політики.

Ключові слова: ОПК України, економічна безпека, інноваційно-технологічна безпека.

Інтеграція економіки України у європейський економічний простір, що може відбутися одразу після вступу у дію економічної частини Угоди про асоціацію з Європейським Союзом підписаної 27 червня 2014 року, створює як певні переваги, так і окремі ризики для функціонування вкритої системною кризою української економіки. Тож, перш ніж позбутись частки національного економічного суверенітету на користь інтеграційних намірів, необхідно ретельно вдосконалити безпекове законодавство України в цілому, і особливо в економічній та науково-технологічних сферах.

Чинні базові нормативно-правові акти в сфері національної безпеки – Закон України «Про основи національної безпеки України» №964-IV від 19 червня 2003 року [1] та Стратегія національної безпеки України, що затверджена Указом Президента України № 105 від 12 лютого 2007 року в редакції Указу Президента України № 389/2012 від 8 червня 2012 року [2] розроблювались в інших геополітичних умовах, а тому без їх суттєвого вдосконалення та цільної модернізації правового порядку не можливо вести мову про дотримання українських національних інтересів – побудову ефективної конкурентоздатної багатогалузевої інноваційної економіки, здатної не асимілюватися, а вигідно інтегруватися у європейський економічний простір.

Нова Стратегія національної безпеки України, яка була схвалена на засіданні РНБО України у травні 2015 року визначила в якості основної загрози економічній безпеці *низьку технологічність* економічної системи. Подолання зазначеної загрози, згідно Стратегії, унеможливлено через деформовану економічну політику, олігархічну модель економічного

розвитку, що орієнтована на експлуатацію утвореного за часів СРСР промислового потенціалу, а також спрямована на привласнення суспільних ресурсів, криміналізація та «тінізація» економіки. Стратегією також наголошується на надмірній залежності національної економіки від кон'юнктури зовнішнього ринку [3].

Як відзначають фахівці Українського Центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова, на сьогодні українська економіка переживає складнощі перебудови традиційних коопераційних зв'язків в умовах політики імпортозаміщення, яка проводиться РФ. Рівноцінно, запроваджені торгівельні обмеження, а також призупинення договорів про коопераційні постачання, що вплинуло на безперервність економічних процесів та необхідність нести витрати для заміни поставальників, насамперед, технологічної продукції та вузлів у таких чутливих галузях промисловості як важке і транспортне машинобудування, оборонно-промисловий комплекс, авіабудування, суднобудування. Відбувається блокування трансферу технологій та обігу прав на об'єкти інтелектуальної власності [4].

Стратегія національної безпеки України ще у 2007 році, в частині економічної політики, визначила наступні загрози економічній безпеці:

- залежність внутрішнього ринку від зовнішньоекономічної кон'юнктури, недостатня ефективність роботи щодо його захисту від несумлінної конкуренції з боку українських монополістів та імпортерів, а також щодо боротьби з контрабандою;

- недостатня ефективність використання матеріальних ресурсів, переважання у структурі промисловості галузей з невеликою часткою доданої вартості, низький технологічний рівень вітчизняної економіки;

- наявні валютні ризики, неефективне використання коштів Державного і місцевих бюджетів;

- недосконалість законодавства для прискорення розвитку національної економіки на інноваційних засадах, відносно високий рівень тінізації економіки, відсутність достатніх стимулів для легалізації доходів населення та зменшення тіньової зайнятості;

- надмірний вплив іноземного капіталу на розвиток окремих стратегічно важливих галузей національної економіки, небезпечне для економічної незалежності України зростання частки іноземного капіталу в таких галузях.

Втім, з того часу, де факто, не був усунений чи, навіть, мінімізований вплив жодного із цих факторів на економічну систему. На думку окремих

вчених, які займаються оцінками стану економічної та інноваційно-технологічної безпеки в Україні, що, в результаті, знайшли підтвердження у «Аналітичній доповіді Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки» [5], опублікованій у грудні 2014 року фахівцями РНБО України, *кількість загроз економічній та інноваційно-технологічній безпеці значно зростає.*

До сучасних загроз економічній безпеці у Доповіді відносять:

1. Руйнування виробничого потенціалу країни, що призводить до порушення кооперації підприємств, пов'язаних єдиним виробничим та/або технологічним циклом, втрати міжгалузевих і міжрегіональних зв'язків, появи нових соціальних ризиків і в цілому – до формування передумов для подальшого поглиблення макроекономічних дисбалансів у країні.

2. Скорочення обсягів транзитних, пасажиро- й вантажопотоків, що не дозволяє забезпечити потреби економіки та населення в перевезеннях, суттєво ускладнюючи сполучення східних регіонів із Центральною та Західною Україною та посилюючи негативні наслідки для організації виробництва, зовнішньої та внутрішньої торгівлі, забезпечення продовольством регіонів.

3. Звуження експортного потенціалу України внаслідок введення низки обмежень на ринках країн Митного союзу, а також руйнування виробничої бази експортоорієнтованих галузей.

4. Неможливість проведення польових робіт зі збору сільськогосподарських культур та підготовки полів під урожай наступного року в зоні ведення бойових дій, внаслідок чого слід очікувати скорочення обсягів сільськогосподарського виробництва в цих регіонах, що вплине на загальний випуск продукції аграрного сектору та стан продовольчої безпеки держави.

5. Часткова руйнація цілісного єдиного взаємопов'язаного паливно-енергетичного комплексу України, зменшення його внутрішньої ресурсно-сировинної бази, що загострює питання забезпечення сталої роботи енергетичного сектору держави.

6. Недостатня диверсифікація джерел постачання енергоносіїв, насамперед нафти, природного газу та ядерного палива, що формує залежність від поставок імпортного палива, переважно з РФ, та є інструментом політичного тиску на Україну.

7. Посилення дисбалансів у бюджетній сфері внаслідок зниження доходів за основними дохідними статтями держбюджету, що зумовлено зниженням ВВП і тимчасовою втратою контролю над частиною території країни, та різкого зростання витрат бюджету, детермінованого необхідністю збільшення фінансування оборони країни та девальвацією національної валюти.

8. Негативні очікування суб'єктів ринку банківських послуг унаслідок збереження високого рівня воєнних ризиків, що несе серйозні загрози для всієї банківської системи і має наслідком звуження ресурсної бази банків, посилення ризиків ліквідності й неплатоспроможності фінансових установ, проблеми з їх капіталізацією.

9. Дестабілізація національної грошової одиниці у формі обвальної девальвації, зумовлена посиленням кризових макроекономічних тенденцій і зовнішніх дисбалансів, у край обмеженими можливостями НБУ підтримати пропозицію на валютному ринку економічними методами на тлі формування значного дефіциту валютних надходжень та панічних настроїв населення.

10. Неконтрольоване зростання рівня цін, зумовлене девальвацією обмінного курсу гривні, зупиненням роботи багатьох підприємств у зоні бойових дій, підвищенням адміністративно регульованих цін на тлі посилення інфляційних очікувань.

11. Значне зростання державного та гарантованого державою боргу, що посилює ризики виникнення дефолту внаслідок неспроможності його обслуговування в майбутньому.

На нашу думку, руйнування промислового потенціалу країни, що посилюється факторами геополітичної кризи і військового протистояння на території України, може спричинити суттєві негативні наслідки для здатності до самовідновлення економічної системи. На таких традиційних системо утворюючих галузях несільськогосподарського напрямку як транспортне і важке машинобудування, оборонно-промисловий комплекс (далі – ОПК) та суміжних до них (металургія, видобувна промисловість) як раз і базується наявний економічний потенціал країни. Більше того, ОПК тісно пов'язаний із підтриманням належного стану економічної та інноваційно-технологічної безпеки, а основне спрямування результатів його діяльності – підтримання бойової могутності збройних сил, забезпечення їх високотехнологічним озброєнням та військовою технікою фактично і є фундаментом воєнної безпеки та оборони країни.

За оцінками експертного середовища РНБО України, які вони втілювали у аналітичній записці «Можливості оборонно-промислового комплексу України в системі національної безпеки», воєнно-політичне керівництво більшості промислово розвинутих країн розглядають оборонно-промисловий комплекс як важливу складову стратегії національної безпеки та оборони країни і приділяють значну увагу захисту важливих і ефективно працюючих підприємств і організацій оборонної промисловості. В ньому сконцентровані значні інтелектуальні, виробничо-технічні та кваліфіковані людські ресурси, зберігається високий експортний потенціал, що забезпечує надходження до державного бюджету значних коштів. Підтримання високого рівня його розвитку для багатьох розвинутих країн є одним із пріоритетних воєнно-економічних завдань національної політики. Стабільна робота підприємств і організацій ОПК не тільки створює передумови для розвитку наукової сфери і суміжних галузей промисловості, але й *сприяє переходу від сировинної моделі економіки до моделі інноваційного розвитку.*

Інноваційно-технологічна безпека, з точки зору оборонної промисловості, полягає у скороченні термінів виконання замовлень, що можливо за умови раціоналізаторського вдосконалення процесу, створення сучаснішого обладнання і виробничих потужностей; розробка, запуск у серію абсолютно нових сучасних зразків ОБТ, створення системи інтеграції знань із сфери виробництв продукції цивільного призначення.

В контексті модернізації правового забезпечення функціонування ОПК в Україні, що є стимулюючим чинником до зміцнення інноваційно-технологічної безпеки, М. Сунгуровський відзначає важливість збереження державного регулювання ОПК та здійснення органами державної влади наступних заходів і нормативних регулювань:

- формування військово-технічної політики (заходи щодо розвитку озброєнь і військової техніки) та координація діяльності з її виконання;
- формування державного замовлення та видача (переважно на конкурсних засадах) контрактів на його виконання;
- визначення в законах та підзаконних актах норм і правил для всіх суб'єктів економічної діяльності, а також забезпечення неухильного дотримання цих правил;
- економічний і нормативно-правовий вплив на формування та реалізацію стратегій компаній, підприємств, активи яких повністю або частково перебувають у державній власності;

- ліцензування виробничої і посередницької діяльності;
- оподаткування, в т.ч. надання цільових тимчасових пільг і преференцій підприємствам, що працюють на проривних технологічних напрямках;
- тарифна політика, контроль над цільовим використанням бюджетних коштів та податковий моніторинг;
- державна підтримка експорту та експортний контроль;
- моніторинг стану галузі з метою своєчасного коригування процесу реструктуризації і запобігання негативним соціальним наслідкам;
- підвищення серійності та технологічності військової продукції.

Згідно з чинною Воєнною доктриною України, держава повинна забезпечувати розвиток науково-технічної, технологічної та виробничої бази ОПК; розробку, модернізацію та оснащення Збройних сил України (ЗСУ) системами ОВТ, які становлять основу їх бойового потенціалу, та запобігати військово-технічному і технологічному відставанню у розвитку основних видів ОВТ.

Тож, на сьогодні, особливо актуальною стала необхідність формування і реалізації *державної технічної політики* як довгострокового стратегічного курсу держави, спрямованого на ефективне використання науково-технічного потенціалу і перетворення України в технологічно орієнтовану державу з високим рівнем розвитку національних галузей, розвиток і своєчасне впровадження особливо пріоритетних з точки зору національної безпеки та економічного зростання технологій, які дадуть можливість вирішити першочергові критично важливі для держави проблеми, що безпосередньо впливають на обороноздатність, енергетичну незалежність, конкурентоспроможність та рівень життя народу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 №964-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – №24. – Ст. 351.
2. Про Стратегію національної безпеки України : Указ Президента України від 12.02.2007 №105/2007 в ред. Указу Президента України від 08.06.2012 №389/2012 // Офіц. вісн. України. – 2012. – №45 (22.06.2012). – Ст. 1749.
3. Проект Стратегії національної безпеки (РНБО України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/File/2015_book/proekt_strateg.pdf.
4. Національна безпека і оборона : журн. Укр. Центру екон. і політ. дослідж. ім. Олександра Разумкова. – 2014. – №5–6. – С. 92.

5. Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки». – К. : НІСД, 2014. – 148 с.

*Семеншин Артем Вікторович – к. ю. н., науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України*

Є. А. Новіков

МЕРЕЖА ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Стаття присвячена дослідженню особливостей мережі трансферу технологій як невід'ємної складової сучасної технологічної безпеки на прикладі Європейської мережі підприємств (Enterprise Europe Network, ENN).

***Ключові слова:** трансфер технологій, мережа трансферу технологій, технологічна безпека.*

Ключовим елементом розвитку національної економіки України є технологічна безпека. Що ж саме слід розуміти під поняттям технологічна безпека – це такий стан науково-технологічного та виробничого потенціалу держави, який дає змогу забезпечити належне функціонування національної економіки, достатнє для досягнення та підтримки конкурентоздатності вітчизняної продукції, а також гарантування державної незалежності за рахунок власних інтелектуальних і технологічних ресурсів [1]. Отже забезпечення державою технологічної безпеки сприяє збереженню необхідного рівня вітчизняного науково-технічного та виробничого потенціалу навіть у випадку погіршення внутрішніх і зовнішніх умов розвитку країни або збереженні на тих же позиціях. Необхідно зазначити, що одним з основних критеріїв належного функціонування системи технологічної безпеки є трансфер технологій.

Сутність трансферу технологій полягає в передачі ноу-хау, нових технологій, технологічного обладнання та науково-технічних знань від